

BOLONYA, UN REpte PER A LES UNIVERSITATS VALENCIANES

PER UNA UNIVERSITAT DE QUALITAT

DAVANT EL DESPLEGAMENT DE LA DECLARACIÓ DE BOLONYA RESOLUCIÓ DEL CONSELL NACIONAL STEPV-IV

Consell Nacional STEPV

El 19 de juny de 1999 els ministres competents en educació superior de la UE signaren la Declaració de Bolonya, per la qual es comprometien a facilitar la mobilitat d'estudiants, personal docent i investigador (PDI) i d'administració i serveis (PAS). Cada estat té plena autonomia per a adoptar les mesures que considere adequades per a assolir aquests objectius. L'Estat espanyol va aprofitar la conjuntura per a configurar, a través de diferents reials decrets i modificacions legals, una "reforma educativa" que permetia al govern assolir els objectius de Bolonya, amb un escàs o nul debat públic. Per això, l'adaptació a l'anomenat espai europeu d'educació superior (EEES) no hauria de suposar la progressiva deriva de la universitat cap a posicions de subordinació a la lògica de mercat i a l'avanç de la privatització.

Observem amb preocupació com el ministeri —abans d'Educació, ara de Ciència i Innovació— i les mateixes universitats estan posant en marxa l'anomenat procés de Bolonya i les repercussions que pot tindre en la institució, un fet que posa de manifest una llarga sèrie de contradiccions que han provocat una gran confusió i malestar en tots els estaments de la institució universitària.

Per a evitar que el procés afecte negativament la qualitat de l'ensenyament en la universitat, reivindicuem:

- La Universitat, que no és una fàbrica

d'expedir títols, ha de seguir sent un espai de producció, transmissió, difusió i crítica del coneixement.

- L'aprovació de titulacions s'ha de desvincular de criteris mercantilistes i economicistes, i ha de valorar, com es feia fins ara, la importància del coneixement per a la formació científica, cultural i humanística.
- El finançament ha de permetre dur a terme el procés de convergència amb garanties, sense perjudicis de la qualitat de l'ensenyament. El finançament, garantit per l'estat, ha d'adequar-se progressivament als pressupostos dels països capdavanters de la Unió Europea. No a una reforma de cost zero.
- L'Estat ha de garantir el caràcter públic de tots els estudis universitaris, evitar la privatització i possibilitar l'accés de tots els sectors socials en igualtat de condicions, amb una adequada política de beques públiques, també per als estudis de màster. Reclamem l'augment de la dotació de les beques i que es faciliten els requisits d'accés, especialment en els màsters oficials. Els préstecs per a estudis no han d'impedir ni substituir, en cap supòsit, l'augment progressiu de les beques públiques.
- Sobre la conversió de l'actual CAP en un màster de 60 crèdits europeus —1500 hores—, l'accés a aquesta nova modalitat no ha de suposar cap barrera selectiva de caire econòmic per als graduats. El màster privat ha de tindre les mateixes condicions que el públic.
- Les universitats privades no s'han de finançar amb fons públics. Exigim un control de les administracions a aquests centres per

garantir el compliment dels requisits exigits per llei per a la implantació d'estudis i el desenvolupament de l'ensenyament i la investigació. No a la utilització de serveis públics —com, per exemple, els centres de salut i els hospitals— per part de les universitats privades.

- Cal implementar un sistema objectiu d'avaluació de la qualitat de les titulacions de tot el sistema universitari.
- Els plans de actualització i formació s'han de negociar amb els representants dels treballadors i les treballadores, PDI i PAS, per a garantir l'adequació a la metodologia i les tasques exigides per la convergència europea.
- La investigació no ha d'estar supeditada exclusivament a l'aplicabilitat immediata i a les demandes i els interessos de les empreses.
- S'ha d'avançar en la reducció efectiva de la ràtio alumnes-professorat, tant en les classes teòriques com en altres sessions presencials —seminaris, tutories, pràctiques...—, reduir la càrrega docent del PDI —amb les diverses funcions que realitzen: docència, investigació i gestió— i reconèixer les noves tasques que exigeix l'adaptació de l'ensenyament a una metodologia centrada en l'aprenentatge de l'alumnat.
- El procés de convergència i d'homologació entre països i estats ha de respectar la diversitat que suposa l'Europa dels pobles. Per tot això, reclamem un nou estatut del professorat i un nou estatut de l'investigador i del personal d'administració i serveis, adequats a la nova situació i a les noves exigències professionals. Aquests estatuts han de considerar els punts següents:
 - L'adaptació a l'EEES ha de suposar també la progressiva homologació retributiva del PDI i el PAS.
 - Cal possibilitar l'intercanvi i una autèntica mobilitat de tot el personal que treballa a la universitat.
 - El dret a la negociació col·lectiva del PDI i el PAS ha de regular les condicions de treball, l'homologació salarial i l'accés a l'estabilitat laboral.

- El treball del PDI i el PAS s'ha de desenvolupar en unes condicions de treball dignes, que respecten els drets reconeguts per la legislació general, laboral i l'específica del funcionariat públic.
- Cal vetlar pel compliment de la llei en matèria de salut laboral, integració d'estudiants amb necessitats educatives especials, integració d'immigrants, etc.
- Cal garantir la conciliació de la vida laboral i familiar.
- S'han d'impulsar polítiques d'igualtat entre les dones i els homes.
- S'ha d'incentivar la jubilació anticipada.
- Cal desenvolupar programes específics de sostenibilitat mediambiental.

Per tot això, STEPV s'oposa a les polítiques privatitzadores que des de les diverses instàncies públiques o privades volen introduir-se en les universitats.

Des del Sindicat, seguim apostant per configurar un sistema d'educació superior i d'investigació que ha de perseguir la consecució dels més alts fins de justícia, cooperació i solidaritat, i que garantisca una universitat pública —democràtica, participativa, plural, oberta, progressista i de qualitat, respectuosa amb la pluralitat nacional i cultural—, on els estudiants esdevinguen el seu eix primordial.

Xàtiva, 28 de febrer de 2009

Els estudiants i Bolonya

- Negociació del projecte d'Estatut de l'estudiant universitari amb totes les organitzacions representatives (http://web.micinn.es/04_Universidades/AA-Novedades/estatuto_estudiante.pdf)
- Informació permanent sobre el desenvolupament del EEES, l'efecte sobre els estudiants actuals i l'adaptació a les noves titulacions.

BOLONYA

EL CAMÍ A L'INFERN PLAGAT DE BONES INTENCIONS

Xavier Gómez Font i Hang Ferrer Mora

Sens dubte, som privilegiats testimonis d'un procés de canvi en el si de la nostra societat al voltant de l'educació. La xarxa social, política i econòmica de la Unió Europea pretén estendre el seu àmbit d'acció en altres camps com l'ensenyament superior, tot i buscant un sistema que facilite la mobilitat en l'espai europeu comú per als seus ciutadans, tant dins de la formació universitària com al mercat laboral. Així, doncs, amb la voluntat de convergir progressivament en matèria d'educació, també va nàixer la Declaració de Bolonya el 19 de juny de 1999, que estableix les bases per a un Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES) que hauria d'estar implementat en 2010. En successives conferències ministerials —les cimeres de Praga (2001), Berlín (2003), Bergen (2005), Londres (2007)— es fa un seguiment del procés i es fixen els punts prioritaris que s'han de tractar en la següent trobada.

La Declaració de Bolonya pretén, en resum, facilitar l'equiparació dels títols universitaris, per la qual cosa es proposa un sistema basat en dos cicles, grau i postgrau (màster i doctorat). Com a base comuna de comparació s'estableix un sistema de crèdits sota la denominació d'ECTS (European Credit Transfer System, Sistema Europeu de Transferència de Crèdits). Altres objectius centrals són la promoció de la mobilitat i l'assegurament de la qualitat de l'ensenyament mitjançant agències de control, que al nostre estat s'ha concretat en la creació de l'ANECA.

El temps passa inexorablement, i ja som en 2009, *ante portas*. El panorama actual de la qüestió Bolonya el configuren moltíssims plans d'estudis sense validació per part dels organismes responsables —les mateixes universitats, l'ANECA i les conselleries d'educació autonòmiques respectives— que difícilment podran implantar-se en 2010; de fet, s'ha ampliat el període d'implantació fins a 2012. Però la sèrie d'esdeveniments més greus contra el procés és el rebuig que s'ha fet palès a mesura que avançava la materialització dels punts acordats a Bolonya. Cada vegada trobem veus dissidents més altes i fortes, que s'han manifestat en l'oposició per un ampli sector d'estudiants universitaris i part del professorat i treballadors a les universitats públiques. Si estem d'acord que els objectius que persegueix Bolonya són dignes de lloança i pretenen posar en marxa millores ostensibles en matèria d'ensenyament, per què es planteja ara tota aquesta polèmica?

No subordinar-se al mercat

Una de les recomanacions de la cimera de Praga (2001) és la participació de les institucions d'ensenyament superior i dels estudiants en el procés. Aquest ha estat molt probablement un dels punts febles en el desenvolupament de la Declaració de Bolonya. Trobem un escàs o nul debat públic al voltant de les reformes que l'estat espanyol va dur a terme que, segons afirmaven, permetia la consecució dels objectius esmentats de la declaració de Bolonya. Aquesta mancança de debat i d'informació ha estat una de les reivindicacions d'estudiants i professorat.

Per això, l'adaptació a l'EEES està sota la sospita de servilisme envers el mercat laboral i cap als interessos del sector privat. Si bé és necessària una evolució i actualització de les obsoletes estructures universitàries, no ha de suposar la progressiva deriva cap a la subordinació a la lògica de mercat i a l'avanç de la privatització: la universitat pública, com a centre de saber, no pot subsistir allunyada de la societat, però ha de servir per definició als interessos públics. L'aplicació de criteris purament economicistes és la causa de la desaparició d'algunes titulacions, sobretot adscrites a les humanitats, per un criteri

d'alumnat insuficient. Es parla d'ensenyament de qualitat però les aules continuen amb grups que sobrepassen els 120 estudiants. La implementació d'aquesta reforma, a més, s'ha de dur a terme amb cost zero, és a dir, no hi ha previst un finançament de suport a la implantació de Bolonya. La universitat no es pot convertir en una fàbrica deshumanitzada de titulats, gent que en sortirà amb un títol sota el braç per alimentar les necessitats laborals de les empreses privades.

En una època de crisi econòmica, que posa de manifest les contradiccions del capitalisme neoliberal, l'estat ha d'adoptar el paper de garant de tots els estudis universitaris, evitar-ne la privatització i possibilitar l'accés de tots els sectors socials en igualtat de condicions amb una adequada política de beques, també per als nous estudis de màster. Una preocupació és l'encariment de les taxes de matrícula, i l'aparició de les beques préstec o préstecs per a estudis, que l'estudiant haurà de tornar quan s'haja incorporat al món laboral. Significa aquesta nova forma de finançament d'estudis la desaparició de les beques públiques?

Cada vegada trobem veus dissidents més altes i fortes, que s'han manifestat en l'oposició a Bolonya

La mancança de debat i d'informació ha estat una de les reivindicacions d'estudiants i professorat

L'actualització de les obsoletes estructures universitàries, no ha de suposar la subordinació a la lògica de mercat

Pel que fa al control de la qualitat, partim del supòsit que cal un sistema objectiu d'avaluació de la qualitat de les titulacions de tot el sistema universitari, tant públic com privat. Però ens trobem amb el terme "excel·lència", que introdueix un criteri de comparació que aplica la competitivitat ferotge del mercat neoliberal, en lloc de detectar les deficiències dels sistema i de la universitat. Per definició, l'existència d'un pla d'estudis o una carrera "excel·lent" relega la resta a una suposada mediocritat. Ja és coneguda l'arbitrarietat d'algunes agències de control de qualitat a l'hora de atorgar acreditacions o sexennis d'investigació.

Som europeistes convençuts i no estem en absolut en contra dels principis de Bolonya, però òbviament s'està desvirtuant l'esperit de la declaració. Si volem un ensenyament públic de qualitat, hem d'estar molt atents al desenvolupament i a l'evolució del procés, lliure d'ideologies mercantilistes i d'interessos privats: estem patint una segona Il·lustració pel que fa a l'ensenyament públic sota l'arxiconegut lema "Tot pel poble, però sense el poble".

Xavier Gómez Font i Hang Ferrer Mora són membres del Secretariat d'universitats de STEPV. Són PDI en la Universitat de València

BOLONYA, UN REPTE PER A LES UNIVERSITATS VALENCIANES

LES OMBRES DE BOLONYA

L'ESPAI EUROPEU D'ENSENYAMENT SUPERIOR, UNA AMENAÇA PER A L'EDUCACIÓ PÚBLICA

Antoni Cerdà Pastor

L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES) és un procés de convergència de l'educació universitària als països de la Unió Europea. L'EEES estableix les seues arrels en la conferència de ministres europeus a Bolonya, en 1999. No obstant això, aquesta reforma beu molt de l'anomenada Estratègia de Lisboa (2000), la qual vol convertir la UE en "l'economia més competitiva del món abans de l'any 2010".

A l'Estat espanyol, l'Informe Bricall (2000) ha establert les pautes de la reforma. Aquest document va ser realitzat a petició de la Conferència de Rectors de les universitats espanyoles, i debatut durant unes jornades, en les quals participaren polítics i empresaris. Cal destacar que va ser finançat per entitats com el banc BSCH o Telefónica, entre altres entitats. Així doncs, totes les reformes universitàries dutes a terme els darrers anys són conseqüència de l'adaptació del sistema universitari espanyol a les noves premisses imperants sorgides d'aquests documents marc. La Llei Orgànica d'Universitats, el Reial Decret d'Ordenació de Titulacions Universitàries, els nous estatuts de les universitats, els consells socials o l'ANECA (Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i Acreditació) són organismes i lleis sorgides d'aquest procés.

En un principi, les característiques fonamentals de la reforma són la convergència de titulacions amb la resta de l'EEES, la mobilitat de la comunitat universitària per tot Europa i el reconeixement de títols en l'àmbit

europeu. Són característiques intrínseques a la reforma de l'EEES, acceptades per la totalitat de la comunitat universitària. Amb tot i això, l'anomenat procés de Bolonya també comporta nous reptes a assolir per la comunitat universitària, els quals s'han convertit en la principal punta de llança dels moviments anti-Bolonya. Són precisament aquests moviments els que han provocat més recels en la institució universitària.

Nous graus i postgraus

L'actual sistema universitari s'estructura en un primer nivell de llicenciatures, diplomatures o enginyeries; i en un segon nivell, en programes de doctorat i màsters. Aquesta estructura canviarà per un nou sistema articulat en graus i postgraus, recollit en el Reial Decret 11/93. A l'Estat espanyol, el grau es planifica en quatre anys, dels quals el primer serà comú a les titulacions de cada àrea —per exemple, Filologia i Belles Arts s'inclouen en la mateixa branca d'especialitat: Arts i Humanitats—. El quart any inclourà obligatòriament un treball final de grau i pràctiques en empresa. Segons els decrets ministerials, el grau ja certifica els coneixements bàsics per a l'exercici professional, però no en tots els casos. Per exemple, desapareix el curs d'aptitud pedagògica (CAP), que passa a convertir-se en un màster de formació del professorat, amb una durada d'un any (60 crèdits) i un preu fixat al voltant dels 1.300 euros, que suposa un augment de vora 1.000 euros respecte al CAP. Per a altres professions, com l'advocacia, també serà necessari un postgrau específic que acredite per a l'exercici professional.

Beques préstec

L'actual sistema de beques a fons perdut serà substituït progressivament per les anomenades "beques préstec", un tipus d'ajudes, present ja en alguns països europeus i als EUA, consistent en el fet que l'estat subvenciona els estudis, i quan es comença a treballar, al beneficiari se li descompta aquest import del salari. La implantació de les beques préstec es focalitzarà sobretot als estudis de postgrau —màster i doctorats— que, per a l'exercici d'algunes professions com professor o advocat, seran obligatoris.

Això pot comportar dues conseqüències. Per una banda, l'extensió del mileurisme, unit a la devolució del préstec a l'estat, aguditzarà la greu situació econòmica dels recents graduats. Per una altra, es produirà una

Perilla el sistema de l'educació pública, que podria ser lliurada a les empreses privades

L'extensió del mileurisme i la devolució del préstec a l'estat, aguditzarà la greu situació dels graduats

elitització de l'universitat, la qual només serà accessible a aquells estudiants que puguen costejar-se econòmicament els seus estudis, sense necessitat de treballar. A més, el marc de Bolonya planteja els títols per a estudiants a temps complet. És a dir, aquells que hagen de treballar per a cursar una carrera podran fer-ho, però amb un sistema diferent. A la Universitat de València, per exemple, caldran huit anys per a obtenir el grau, en lloc dels quatre per als altres estudiants.

Mercantilització de l'educació

Bolonya suposa una oportunitat per a repensar tot el sistema educatiu, des de l'estructuració dels estudis, els continguts i la metodologia, fins a obtenir una visió integral de l'ensenyament. Les lleis que s'han publicat fins ara són ambigües i no compromeses, difuminen les responsabilitats. Pel que fa al finançament, són les comunitats autònomes les que han de plantejar-lo. Al País Valencià, el govern planteja reduir, com preveuen els pressuposts de 2009, el 25% de la dotació econòmica destinada a les universitats.

Amb el nou escenari, perilla el sistema de l'educació pública, que podria ser lliurada de manera progressiva però imparabile a la gestió d'empreses privades. De fet, ara mateix, les universitats privades són empreses que es plantegen abastir de mà d'obra el mercat laboral. Es tracta de crear un producte que siga útil, adaptat a les titulacions "viables econòmicament". En front d'aquest sistema, cal seguir reivindicant l'educació com un espai de formació, investigació, reflexió i atenció a les necessitats reals de la societat. Convindria que ens preguntàrem si són precisament les actuals universitats privades valencianes l'espill on cal que es mire la comunitat universitària pública.

Antoni Cerdà Pastor és estudiant de la Universitat de València

ALGUNS INTERROGANTS

A PROPÒSIT DE BOLONYA

Maria Lozano Estivalis

Recorde un alumne de primer de Periodisme que fa uns anys va vindre a parlar amb mi per advertir-me que no tornaria a les meues classes perquè el feien pensar i entorpien el seu objectiu de créixer en el diari per al qual treballava llavors. Ell volia que la universitat li ensenyara les claus bàsiques per a defensar's en el discurs informatiu, que era el que la seua empresa li exigia: necessitava habilitats i destreses comunicatives entre les quals no cabia l'anàlisi, la crítica ni l'ètica, que li restaven temps i li generaven inseguretats. Disposava de l'aval de la directora del seu diari i el d'un altre reconegut periodista els quals l'animaven a "xafar caps", fins a aconseguir un estatus professional des del qual poder parlar d'ètica periodística.

He donat moltes voltes a aquesta actitud seua. Òbviament, és un cas extrem, però es dona en un escenari en què, amb més o menys matisos, es mouen no pocs estudiants. Es comporten com si la universitat fóra un espai de trànsit, com poden ser-ho les terminals dels aeroports o els grans magatzems: un no lloc, com diria Marc Augè, un espai d'anonimat, on no es construeix coneixement complex ni es reinventen identitats de manera compartida i dialèctica, sinó que es distribueixen conceptes, qualitats i interessos ajustats al mercat.

L'assumpció de les demandes de les empreses està tan interioritzada entre molts joves que arriba a incomodar-los extraordinàriament el discurs sobre la necessitat de transformar les relacions laborals, denunciar els desequilibris de poder o participar críticament i imaginativament en accions i narratives democràtiques noves.

He llegit les propostes de reforma universitària que implica el procés de construcció d'un Espai Europeu d'Educació Superior, i he recordat aquests assumptes. En principi, l'esperit de Bolonya planteja que cal renovar una estructura esclerotitzada i dinamitzar pedagògicament els estudis. En aquest sentit, és una oportunitat d'or per a millorar i dignificar el procés de creació intel·lectual propi de la universitat. No obstant això, el discurs ambigu de les autoritats polítiques i acadèmiques segueix apuntant cap a l'acomodació de la institució a les regles empresarials.

¿Per què ha de ser exclouent un coneixement paradoxal i contradictori, creatiu i analític, sobre les "noves demandes de la societat", a les quals diu servir la universitat del segle XXI? ¿Per què es presumeix que les exigències de les empreses són inqüestionables i que la posició de l'universitari davant de la cultura i la vida pública ha d'estar necessàriament

centrada en el treball productiu? Si es reclamen respostes contrastades als múltiples conflictes i desigualtats d'una societat globalitzada, és raonable qüestionar-se també per què el poder econòmic i polític s'immisceixen en la gestió i en l'autonomia de pensament i de les universitats.

Quan en la ciència i la tècnica desputen paradigmes basats en la complexitat, quan de la investigació sorgeixen debats epistemològics i ètics profunds, resulta estrany que ara es

potencie l'estudi instrumental i l'actitud submissa davant els departaments de recursos humans. L'expressió artística i els sabers lligats a especialitats científiques o humanístiques d'escassa projecció i utilitat mercantil són encara necessaris i han de ser preservats com a part del patrimoni cultural. O és que cal deixar-ho al capritx dels comerciants?

Són massa els interrogants que sorgeixen davant el procés de Bolonya, qüestions que no solen eixir reflectides en els mitjans de comunicació: el discurs dominant desqualifica la crítica i qui l'exerceix es troba sovint encasellat entre acusacions d'immobilisme, si és docent, i coses molt pitjors, si és alumne.

Però les preguntes s'estan fent cada volta més visibles, en el carrer i en altres espais públics, i això és un símptoma que la nostra universitat, els nostres estudiants, són vius. De forma caòtica, amb expressions contradictòries i estètiques plurals, amb respostes als discursos polítics hegemònics i expressions heterodoxes que trenquen el que és acadèmicament correcte. Amb profunditat en la reflexió, amb esmenes defenses en assemblees i tancades, i també amb protestes espontànies que qüestionen la premissa major. ¿Per què no aprofitar, llavors, l'oportunitat que ens brinden aquestes manifestacions per a replantejar-nos un autèntic debat sobre la societat de coneixement que volem construir? És cosa de tots.

Maria Lozano Estivalis, afiliada a STEPV, és professora a la Universitat Cardenal Herrera-CEU de València. Publicat en el setmanari *Escuela* (20/11/2008).

Per què no aprofitar per a replantejar-nos un autèntic debat sobre la societat del coneixement?